

Adelaarsvaren:

perceptie door Vlaamse beheerders

AN DE SCHRIJVER, GUY GEUDENS, KRIS VERHEYEN
(Laboratorium voor Bosbouw, UGent) EN LIEVEN NACHTERGALE
(Afdeling Natuur)

Adelaarsvaren is een in Vlaanderen inheemse oud-bosplant die in de literatuur niet onbesproken is. De la Cretaz & Kely (2002) omschrijven de soort als een inheemse, agressief koloniserende soort, zeg maar een woekersoort. Den Ouden (2000) omschrijft dit iets genuanceerder als: "Het vermogen om de bossuccessie te doen stagneren heeft adelaarsvaren in vele delen van de wereld de reputatie van een lastig onkruid gegeven."

Adelaarsvaren kan inderdaad het leven van andere plantensoorten moeilijk maken, niet alleen door een hoge productie van bladstrooisel en een dicht net van ondergrondse wortelstokken, maar volgens sommige auteurs ook door afscheiding van giftige stoffen die de kieming en groei van andere soorten remmen. Daardoor hebben vegetaties met een hoofdaandeel adelaarsvaren vaak een arme structuur en weinig soorten. Adelaarsvaren heeft ook maar weinig begeleidende organismen, zo zijn in het Verenigd Koninkrijk maar 27 tot 35 insectensoorten aan adelaarsvaren gebonden (Lawton, 1976). In een vorig artikel hebben we de ecologie van adelaarsvaren al uitgebreid besproken (zie deel 1, Bosrevue 10).

Adelaarsvaren kan dus de bodemvegetatie domineren en de bosontwikkeling (lees natuurlijke verjonging) sterk beperken. Om te weten of ook Vlaamse bosbeheerders adelaarsvaren beschouwen als een probleemsoort, werd een enquête opgesteld waarin gepeild werd naar de perceptie door beheerders van bos- en natuurgebieden. Dit artikel bespreekt beknopt de resultaten van deze enquête en is deels gebaseerd op het studentenprojectwerk van Jürgen Suffis, Sofie Van Brussel, Marlies Vanlerberghe en Els Willems (Suffis et al., 2003).

Deze enquête werd verstuurd naar 149 bos- en natuurwachters, 6 houtvesters en 11 bosgroepcoördinatoren van wie een mailadres beschikbaar was. Een eerste rondvraag gebeurde in het najaar van 2002. Wegens de vrij lage respons (25%) werd de enquête een tweede maal verstuurd in de zomer van 2004. Van de in totaal 166 ondervraagden kregen we 73 (44%) beantwoorde enquêtes teruggestuurd. In deze enquête werd gepeild naar

1. het voorkomen van adelaarsvaren in de beheerde bossen,
2. problemen door adelaarsvaren met bosverjonging, biodiversiteit, ...
3. mechanische of chemische maatregelen die eventueel getroffen werden ter bestrijding van adelaarsvaren,
4. het effect van deze maatregelen op het aandeel adelaarsvaren,

5. in de toekomst voorziene maatregelen ter bestrijding van adelaarsvaren,
6. preventieve maatregelen om uitbreiding van adelaarsvaren tegen te gaan en
7. de inschatting van de kans dat adelaarsvaren uitgroeit tot een pestprobleem binnen de beheerder zijn/haar boscomplex en op Vlaamse schaal.

96% van de beheerders die de enquête beantwoordden heeft adelaarsvaren in zijn/haar bos- of natuurgebied. Iets minder dan de helft van de eigenaars ondervindt hiervan in een of meer van zijn bestanden hinder voor zijn beheer, vooral voor natuurlijke verjonging en biodiversiteit en in mindere mate om andere redenen: kunstmatige verjonging, heideherstel, bodemverzuring, ... (Tabel 1).

Tabel 1:
Het voorkomen van adelaarsvaren in de door de respondenten (73 in totaal) beheerde bos- of natuurgebieden en hun problemen hiermee

adelaarsvaren aanwezig	70	
Probleemsoort		31
voor natuurlijke verjonging		27
voor biodiversiteit		19
om een andere reden		11
geen probleemsoort		39
adelaarsvaren afwezig	3	

Elke beheerder rapporteerde bovendien welke bestandstypes hij/zij onder zijn/haar beheer heeft en in welke van deze bestanden adelaarsvaren voorkomt (Tabel 2). Bij de beheerders van homogeen naaldbos, gemengd loofbos en gemengd loof- en naaldbos komt in meer dan 70% van de bestanden adelaarsvaren voor, maar stellen zich in minder dan de helft daarvan problemen. Ook in meer dan 70% van de eikenbossen komt adelaarsvaren voor en stellen zich iets meer problemen (56%). In beukenbos komt adelaarsvaren in mindere mate voor (59%). Als de soort voorkomt in dit bosstype is dat wel in 70% van de gevallen problematisch voor natuurlijke verjonging, biodiversiteit of om andere redenen. In slechts 13% van de populierenaanplantingen komt adelaarsvaren voor en slechts in 1 bos wordt dit als een probleem ervaren. Dit is niet zo verwonderlijk als men bedenkt dat populier bijna uitsluitend wordt aangeplant op alluviale bodems en adelaarsvaren zich op dit bodemtype niet thuis voelt.

Tabel 2:
Het voorkomen van adelaarsvaren in verschillende bostypes

	aantal	aanwezig probleemsoort	
eikenbos	18	13	7
beukenbos	17	10	7
gemengd loofbos	30	22	9
homogeen naaldbos	44	35	15
gemengd loof- en naaldbos	34	27	9
populierenaanplantingen	15	2	1

Van de beheerders die problemen ondervinden met adelaarsvaren (44% van de respondenten die adelaarsvaren in hun bossen hebben) heeft 61% al bestrijdingsmethodes toegepast. In 79% van de gevallen werd adelaarsvaren op een mechanische manier bestreden. In de overige 21% werd met de mechanische ook een chemische bestrijding gecombi-

neerd (Tabel 3). In slechts de helft van al deze gevallen vond de beheerder de genomen bestrijdingsmaatregelen efficiënt. 10% van de respondenten met adelaarsvaren in hun bos- of natuurgebied nam in het verleden al preventieve maatregelen (vb. plaatselijk minder dunnen in de bovenetage of stroken beuk aanplanten rondom vlekken adelaarsvaren) om de uitbreiding van adelaarsvaren tegen te gaan. Die maatregelen blijken efficiënt te zijn. 25% van de respondenten zijn van plan om preventieve maatregelen te nemen in de toekomst.

De meeste beheerders (64%) schatten de kans klein tot zeer klein dat adelaarsvaren tot een pestprobleem uitgroeit in hun bos- of natuurgebied (Tabel 4). 36% van de respondenten vindt het moeilijk in te schatten of het voorkomen van adelaarsvaren op schaal van Vlaanderen problemen zal stellen. Momenteel denkt slechts 4% van de respondenten dat de toestand dramatisch kan worden voor het Vlaamse bos. 11% van de respondenten ziet echter wel degelijk grote pro-

Tabel 3: Gebruikte bestrijdingsmaatregelen en hun efficiëntie

		enkel chemisch	enkel mechanisch	chemisch & mechanisch
probleemsoort	31			
<i>al maatregelen getroffen</i>	19	0	15	4
met gewenste effect		0	7	2
verdergezet		0	7	1
<i>nog geen maatregelen getroffen</i>	12			
wel in de toekomst		0	5	2
geen probleemsoort	39			
<i>bereid maatregelen te treffen</i>		1	12	1

Tabel 4: Inschatting van de kans dat adelaarsvaren een pestprobleem wordt in de eigen bos- en natuurgebieden en op schaal van Vlaanderen

	in eigen bestanden	in Vlaanderen
klein	47	30
matig	8	14
groot	8	3
weet het niet	10	26

blemen voor de natuurlijke verjonging of biodiversiteit in z'n eigen bos- of natuurgebied. Bestrijding van adelaarsvaren wordt overigens financieel niet haalbaar gevonden voor privé-boseigenaars en wordt door beheerders pas echt relevant gevonden bij bosvorming of bij natuurlijke verjonging.

Tenslotte vindt 80% van de respondenten verder onderzoek van de dynamiek en de effecten van adelaarsvaren noodzakelijk. Het gaat om onderzoek naar:

- het effect van mechanische bestrijdingsmethodes als kneuzen en maaien met de bosmaaier of de klepelmaaier,
- het optimale tijdstip van bestrijding,

- de optimale aanpak van dunningen om adelaarsvarenvegetatie te stabiliseren of terug te dringen,
- de optimale aanpak van (natuurlijke en kunstmatige) bosverjonging bij aanwezigheid van adelaarsvaren en
- natuurlijke bestrijdingsmethoden van massale adelaarsvarenvegetatie.

Deze resultaten tonen aan dat, ondanks het veelvuldig voorkomen van adelaarsvaren in onze Vlaamse bos- en natuurgebieden, tot nu toe minder dan de helft van de beheerders daadwerkelijk problemen ondervindt. Bovendien heeft meer dan de helft van de aangeschreven beheerders de enquête niet beantwoord. Het is best denkbaar dat adelaarsvaren voor deze beheerders geen aandachtsoort is en dus ook geen problemen stelt. In dat geval is het aandeel beheerders dat daadwerkelijk beheerproblemen met adelaarsvaren ondervindt nog lager.

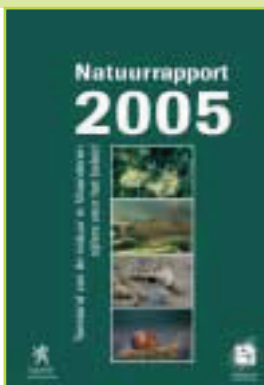
Op de mogelijke beheermaatregelen in en rond adelaarsvarenvegetatie wordt dieper ingegaan in het derde en laatste artikel van deze reeks in een volgende Bosrevue. ■

Een uitgebreide literatuurlijst vind je op www.vbv.be onder 'publicaties'.

Natuurrapport 2005

vraagt meer inspanningen om de Europese 2010-doelstelling te halen

Op 18 mei overhandigde het Instituut voor Natuurbehoud het Natuurrapport 2005 aan Kris Peeters, Vlaams minister voor openbare werken, energie, leefmilieu en natuur.

De cijfers zijn weer weinig opbeurend. Voor 9% van de soorten planten en dieren in Vlaanderen is de toestand gekend. Daaruit blijkt dat 6% uitgestorven is en dat 28% dreigt op korte termijn te verdwijnen. Vooral uit het landbouwgebied komen zeer onrustwekkende cijfers. Zo gaat de veldleeuw met 95% en de graspieper met 70% achteruit. De bossen komen er dan weer beter uit. De meeste broedvogels volgen er een positieve trend, mogelijk

dankzij het structuurrijker en ouder worden van bossen. Voorbeelden zijn de op Europees niveau zeldzame middelste bonte specht en zwarte specht. Toch vertellen de cijfers dat er in de bossen nog veel meer verbetering mogelijk is. Ook de verzurende en vermestende deposities blijven de bossen parten spelen. De uitstoot neemt wel af maar in 61% van de bossen is de verzurende depositie nog steeds hoger dan de kritische last. Voor de vermestende deposities is dit

MYRIAM DUMORTIER, Instituut voor Natuurbehoud

zelfs in 100% van de bossen het geval. Deposities die hoger zijn dan de kritische last leiden tot schade aan ecosystemen. Een constante doorheen het rapport is de vaststelling dat de inspanningen wel resultaten opleveren, maar dat deze nog veel te beperkt zijn om de achteruitgang van de biodiversiteit te keren. Tekenend voor de druk van de verstedelijking in Vlaanderen is de voortgang van de bosuitbreiding. Het bosbeleid streeft naar 10.000 ha nieuwe bossen. Gedurende de laatste 10 jaar werd jaarlijks gemiddeld 205 ha gerealiseerd, door de overheid zelf of via subsidiëring. Wanneer we van die bebossing de niet-gecompenseerde vergunde ontbossing aftrekken blijft er nog 79 ha/jaar over. Aan dit tempo duurt het 127 jaar om de geplande bosuitbreiding te realiseren. Op Europees niveau werd afgesproken om het verlies van biodiversiteit stop te zetten tegen 2010. Hiervoor is een koerswijziging nodig, de huidige inspanningen moeten worden opgedreven.

'Het Natuurrapport 2005' (496 pp.) en de brochure 'Natuurrapport 2005 in vogelvlucht' (36 pp.) zijn digitaal beschikbaar op www.nara.be en gratis te bestellen via nara@inbo.be of op het nummer 02 558 18 34. Het bekijken waard is ook de website Natuurindicatoren: www.natuurindicatoren.be.